

УДК 631.11:338.246.4

О. Ю. ЄРМАКОВ, О. О. ЛАЙКО

м. Київ

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

З'ясовано сутність стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств та його організаційно-економічні засади. Виявлено вплив основних організаційно-економічних факторів на прибутковість галузі рослинництва. Шляхом оптимізації запропоновано п'ять сценаріїв стратегічного розвитку типового сільськогосподарського підприємства лісостепової зони Житомирської області.

Ключові слова: стратегія, стратегічний розвиток, сільськогосподарські підприємства, організаційно-економічний аспект, економічна ефективність, рейтингова оцінка, оптимізація.

Постановка проблеми. Ринкова трансформація аграрної сфери України, як відомо, зумовила появу різноманіття організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств. Проте багато суб'єктів аграрного господарювання в умовах відсутності на селі належної мотивації робочої сили, руйнації в них матеріально-технічної бази, складної демографічної та соціально-економічної ситуації, нині є неконкурентоспроможними. Це потребує відповідних наукових досліджень в плані забезпечення сталості господарювання сільськогосподарських підприємств в довготерміновому періоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перехід до нових етапів ринкових реформ на всіх рівнях управління підвищує увагу щодо вміння приймати оптимальні рішення, які будуть здійснювати вплив на майбутнє і співставляти поточну діяльність з стратегічними цілями. Постановка цілей, розробка оптимального набору стратегій довгострокового розвитку нині є основним завданням для сільськогосподарських підприємств.

Суттєвий внесок у розробку теоретико-методологічних та прикладних аспектів проблеми стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств зробили такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як І. Адізес, В. Я. Амбросов, І. Ансофф, Р. Акофф, М. Армстронг, С. С. Бакай, М. О. Бесєдін, О. Д. Гудзинський, С. І. Дем'яненко, Й. С. Завадський, І. Т. Кіщак, П. М. Макаренко, В. Я. Месель-Веселяк, І. Р. Михасюк, Л. І. Михайлова, А. А. Наливайко, В. М. Нелеп, М. Портер, О. В. Олійник, Р. А. Фатхутдінов, О. О. Школьнік, О. М. Шпичак,

О. В. Шубравська, В. В. Юрчишин та ін. Однак, у динамічному ринковому середовищі виникають та набувають актуальності нові проблеми стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що потребують відповідного наукового обґрунтування та практичного вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є теоретико-методичне обґрунтування та розробка практичних пропозицій щодо удосконалення організаційно-економічних засад стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Процес глобалізації економіки, підвищення конкуренції, кризові явища зумовлюють необхідність розробляти суб'єктам господарювання стратегічні напрями розвитку своєї виробничо-господарської діяльності. Тому нині одним із пріоритетних завдань для сільськогосподарських підприємств є розробка організаційно-економічних засад їх стратегічного розвитку, що забезпечить ефективне використання конкурентних переваг, реалізацію виробничого потенціалу, економічну стійкість своїх позицій на ринку агропродовольчої продукції та результативність фінансової діяльності.

З цієї метою необхідно оцінити сучасний стан, динаміку та закономірності розвитку сільськогосподарських підприємств з урахування ресурсного та виробничого потенціалу, фінансового стану, результативності діяльності та потенціалу організаційно-економічного характеру, що й нами здійснювалось на прикладі агровиробників Житомирської області.

Ефективність господарської діяльності сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону характеризується наступними показниками (табл. 1).

На основі аналізу наведених у таблиці 1 даних можна стверджувати про певні позитивні зрушення у результатах господарювання агровиробників Житомирщини. Це насамперед стосується виробництва валової продукції, але у 2013 році мало місце істотне зниження порівняно з 2012 роком прибутковості ведення аграрного виробництва.

З метою більш ґрунтовного вивчення проблеми стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств Житомирської області було досліджено вплив організаційно-економічних факторів на прибуток від реалізації продукції рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь. Кореляційно-регресійна модель залежності прибутку від галузі рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь (Y) від факторних ознак має вигляд формули (1):

$$Y = -1698,48 + 1,0294 X_1 + 0,0570 X_2 + 18,4686 X_3 + 19,1698 X_4, \quad (1)$$

де X_1 – продуктивність праці в галузі рослинництва (вартість валової продукції на 1 працівника), тис. грн; X_2 – виробничі витрати рослинництва на 1 га с.-г. угідь (рівень інтенсивності ведення галузі рослинництва), грн; X_3 – рівень рентабельності продукції рослинництва, %; X_4 – питома вага продукції рослинництва у виручці від реалізації сільськогосподарської продукції (рівень спеціалізації), %

Встановлено, що зв'язок між значеннями функції і незалежних змінних (коефіцієнт кореляції) $R = 0,8697$, отже, ступінь тісноти зв'язку між досліджуваними ознаками високий. За критерієм Фішера рівняння є також статистично значимим: розрахункове значення дорівнює 220,4283, а табличне значення його коефіцієнта з ймовірністю 0,95 становить 2,41. Одиницею виміру одночасного впливу, зумовленого варіацією обраних факторів є коефіцієнт множинної детермінації (R^2 дорівнює 0,7564). Цей показник свідчить, що варіація прибутку продукції рослинництва на 75,64% залежить від варіації досліджуваних чинників. Достовірність коефіцієнтів регресії перевірено за допомогою t-критерію Ст'юдента. Граничне значення коефіцієнту Ст'юдента з ймовірністю $P = 0,95$ $T_{gr} = 1,96$. Значення t-характеристик усіх факторів перевищує критичне значення t-критерію Ст'юдента. Це означає, що статистично значимими є коефіцієнти рівняння при досліджуваних змінних, а також з ймовірністю 0,95 підтверджує істотність впливу цих факторів на результативну ознаку.

Параметри одержаного рівняння кореляційно-регресійного зв'язку свідчать, що для сільськогосподарських підприємств Житомирської області зі збільшенням продуктивності праці одного працівника галузі рослинництва на 1 тис. грн, рівня інтенсивності рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь на 1 грн, рентабельності продукції рослинництва та рівня спеціалізації галузі на 1 %

Таблиця 1

Ефективність господарської діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області

Показники	Роки					
	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Виробництво валової продукції, млн грн:						
на 1 га с.-г. угідь, тис. грн	1896,3	1656,0	2081,3	2766,2	3274,3	3712,1
на 1 працюючого, тис. грн	18	39	109	181	237	292
Сума одержаного прибутку (збитку), млн грн:						
на 1 га с.-г. угідь, грн	-50,0	-0,8	83,5	162,3	337,2	104,7
на 1 працюючого, тис. грн	-41,7	-1,2	162,9	326,0	622,7	196,9
на 1 працюючого, тис. грн	-0,48	-0,02	4,37	10,61	24,43	8,2
Рівень рентабельності (збитковості), %	-11,6	-0,2	7,3	12,2	19,2	5,00

прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь збільшиться відповідно на 1,03; 0,06; 18,47 та 19,17 грн. відносно середніх значень у вибірці.

Таким чином, проведений аналіз ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств, свідчить про необхідність розробки організаційно-економічних засад їх стратегічного розвитку, які схематично відображені на рис. 1. Відповідно до цього стратегічний розвиток сільськогосподарських підприємств можна визначити як загальну модель перспективного стану господарюючих суб'єктів із конкретизацією способів та методів її побудови, набором дій, які необхідно здійснити для досягнення довгострокових цілей та забезпечення конкурентоспроможності агровиробників в мінливих ринкових умовах.

Розробка стратегії розвитку сільськогосподарського підприємства досить складний процес, який включає прогнозування показників діяльності на основі економічного аналізу, передбачення можливих загроз, з урахуванням потреби в ресурсах, оцінки альтернатив та прибутковості. Економічний прогноз є основою для обґрунтованого вибору страте-

гії підприємства і прийняття рішень щодо розвитку виробничо-господарської діяльності господарюючого суб'єкта. Саме завдяки прогнозуванню можливо визначити перспективне бачення розвитку діяльності сільськогосподарського підприємства та застосувати необхідні засоби для успішного управління. Найважливішими функціями прогнозів є визначення цілей та напрямків розвитку сільськогосподарського господарства, стратегічних зон господарювання; передбачення економічних, політичних, екологічних, соціальних змін при застосуванні можливих варіантів стратегічних планів; оцінка необхідних затрат на ресурси, які потрібно задіяти; визначити можливості та загрози у конкурентному середовищі.

Дослідження свідчать, що у загальному прибуток сільськогосподарських підприємств Житомирської області усіх організаційно-правових форм господарювання на 1 га сільськогосподарських угідь має тенденцію до зростання, за виключенням державних підприємств, у яких прогнозується збиток.

Таким чином, для стабільного функціонування сільськогосподарських підприємств

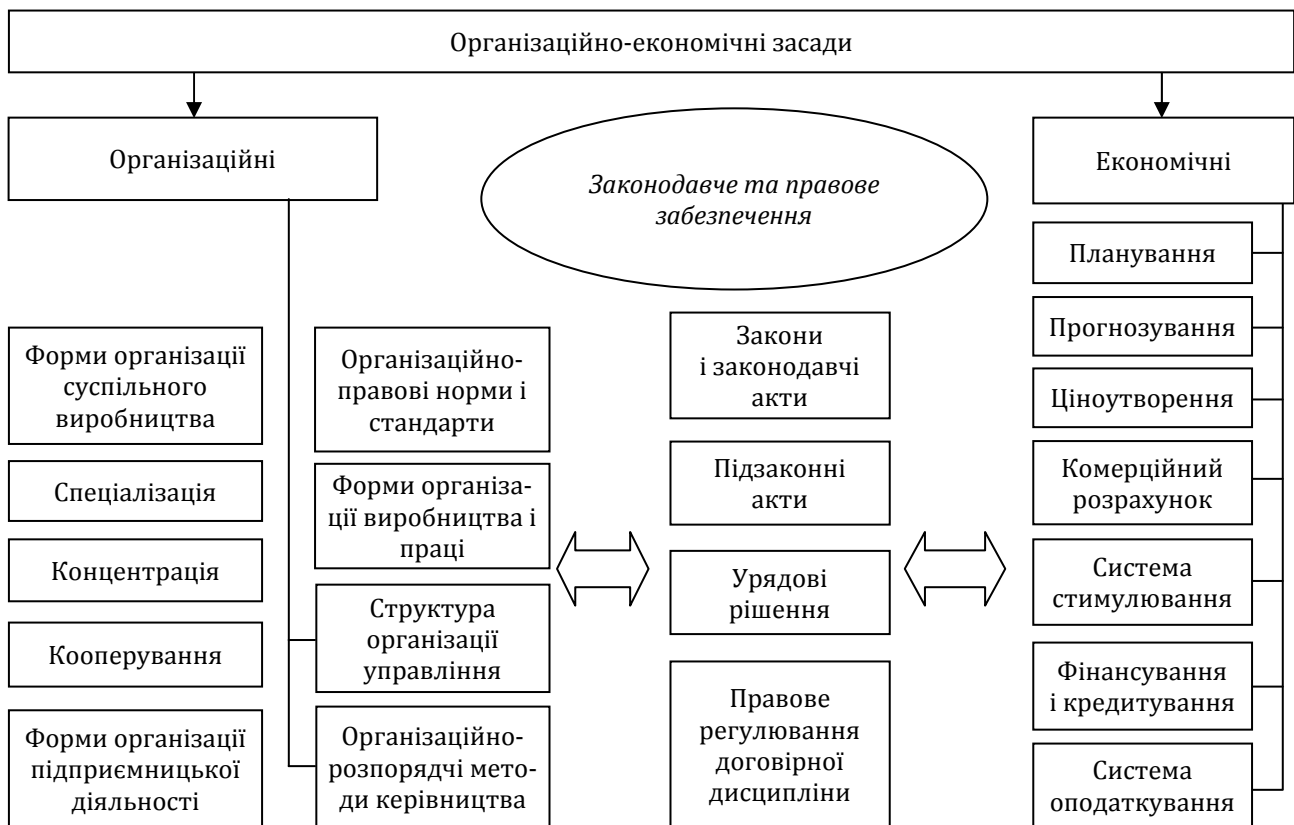

Рис 1. Організаційно-економічні засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств

необхідно здійснювати пошук ефективних стратегій розвитку виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

З цією метою була розроблена на матеріалах ПП «Сокільча» Попільнянського району Житомирської області економіко-математична модель оптимізації виробничої програми стратегічного розвитку підприємства, результати якої наведені у таблиці 2.

У процесі досліджень розрахунки проводились за п'ятьма варіантами, які відображають п'ять сценаріїв розвитку досліджуваного суб'єкта, що дозволяють виявити стратегічні напрями розвитку типового підприємства лісостепової зони Житомирської області.

Результати оптимізаційних розрахунків виробничої програми показали, що найвищу рентабельність 44,8 % дане підприємство досягне без галузі тваринництва (IV варіант виробничої програми розвитку). Але, ліквідація галузі тваринництва зумовить економічно незбалансований розвиток підприємства.

Оптимальним варіантом виробничої програми стратегічного розвитку ПП «Сокільча» слід вважати III варіант, за якого це сільськогосподарське підприємство досягне рівня рентабельності господарювання 33,7% при зменшенні поголів'я корів до 200 голів з одержанням планового середньорічного надою від корів в обсязі 5883 кг.

Таблиця 2

**Економічний прогноз виробництва і реалізації продукції у ПП «Сокільча»
Попільнянського району Житомирської області**

Показник	2013 р. факт	Результати оптимізаційних розрахунків виробничої програми підприємства за варіантами				
		I	II	III	IV	V
<i>Виробництво продукції, т</i>						
Зерно	11472,3	11184,9	11728,1	13528,5	16064,5	11626,3
Насіння ріпаку	705,5	162,1	162,1	162,1	162,1	162,1
Насіння соняшнику	159,0	0,0	0,0	363,6	0,0	0,0
Насіння сої	0,0	411,2	625,1	678,6	892,7	611,3
Цукрові буряки	9310,8	9527,0	9527,0	9527	9527	9527
Молоко	2016,3	2311,8	2311,8	1176,3	0,0	2424,7
М'ясо (жива маса)	134,78	164,0	79,0	41,1	0,0	62,7
Валова продукція у постійних цінах, тис. грн	25961,7	27194,6	26994,4	26010,3	24465,3	27205,7
в т.ч. на 1 га с.-г. угідь, грн	10322,7	10812,0	10492,9	9314,1	8512,3	10814,2
Кількість працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, чол.	123	114	102	64	25	86
Потреба в мінеральних добривах, ц.д.р.	1421,0	2033,7	2143,0	2529,4	2812,8	2189,7
Грошові поточні витрати, тис. грн.	20645,0	27590,0	27590,0	27590	27590	27590
Залучені кредити, тис. грн	0,0	0,0	0,0	0,00	0,00	15280
<i>Реалізація продукції, т</i>						
Зерно	7444,4	8908,5	9562,8	11473,9	14068	9446,2
Насіння ріпаку	705,5	150,0	150,0	485,7	150	150
Насіння соняшнику	127,2	0,0	0,0	335,7	0	0
Насіння сої	0,0	370,0	562,6	610,7	803,4	550,2
Цукрові буряки	8379,7	9527,0	9527,0	9527	9527	9527
Молоко	1670,1	2150,0	2150,0	1094	0	2255
М'ясо (жива маса)	153,6	189,8	91,2	47,2	0	72,3
Виручка, тис. грн	21124,7	43027,7	43532,6	43272,6	42518,8	45669,4
Повна собівартість реал. продукції, тис. грн	22087,0	35019,9	34447,5	32233	29114,2	32611,9
Прибуток, тис. грн	-962,3	8007,7	9047,2	10857	13045,1	10000,9
Рівень рентабельності, %	-4,36	22,9	26,3	33,7	44,8	30,7

Висновки та перспективи досліджень.

В сучасних умовах сільськогосподарські підприємства функціонують у середовищі, яке динамічно змінюється під впливом швидкого розвитку науково-технічного прогресу, глобалізації економічних процесів, впровадження інноваційних технологій, змін у виробничому потенціалі, посилення конкуренції тощо. Необхідність визначення напрямів стратегічного розвитку нині є основним завданням суб'єктів господарювання усіх організаційно-правових форм власності. Стратегічний розвиток – це якісно визначений довготерміновий напрям розвитку сільськогосподарського підприємства, що спрямований на закріплення і зміцнення ринкових позицій для досягнення економічних та соціальних цілей.

З використанням кореляційно-регресійного аналізу виявлено, що прибуток сільськогосподарських підприємств залежить від двох основних груп факторів. У першу групу включають ті, які характеризують виробничий потенціал підприємства: це площа сільськогосподарських угідь, витрати на добрива, насіння, оплату праці тощо. Друга група факторів характеризує ефективне використання матеріальних та фінансових ресурсів, які є у розпорядженні даних господарств.

О. Ю. ЕРМАКОВ, О. О. ЛАЙКО
Київ

THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES: ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC BASES

Clarified the essence of the strategic development of agricultural enterprises and their organizational and economic bases. The influence of the major organizational and economic factors on the profitability of the crop industry. In the article was optimized and suggested five scenarios of strategic development of a typical agricultural enterprises of forest steppe zone of Zhytomyr region.

Keywords: strategy, strategic development, agricultural enterprises, organizational and economic aspects, economic efficiency, rating estimation, optimization.

А. Ю. ЕРМАКОВ, О. А. ЛАЙКО
Київ

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ: ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Определена сущность стратегического развития сельскохозяйственных предприятий и его организационно-экономические аспекты. Выявлено влияние основных организационно-экономических факторов та прибыльность отрасли растениеводства. Путем оптимизации предложено пять сценариев стратегического развития типового сельскохозяйственного предприятия лесостепной зоны Житомирской области.

Ключевые слова: стратегия, стратегическое развитие, сельскохозяйственные предприятия, организационно-экономический аспект, экономическая эффективность, рейтинговая оценка, оптимизация.

На основі оптимізації виробничо-господарської діяльності ПСП «Сокільча» визначено п'ять сценаріїв стратегічного розвитку типового суб'єкта господарювання досліджуваного регіону.

Список використаних джерел

1. Акофф Р. Л. Искусство решения проблем / Акофф Р. Л. [Пер. с англ.] — М.: Мир, 1982. — 224 с.
2. Армстронг М. Стратегическое управление человеческими ресурсами / М. Армстронг. — М.: Инфра-М, 2002. — 328 с.
3. Гудзинский О. Д. Управление результативностью діяльності підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія / О. Д. Гудзинский, Н. В. Гайдамак, С. М. Судомир, Т. О. Гуренко. — К.: НУБіП України, 2011. — 175 с.
4. Малік М. Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія [Текст] / М. Й. Малік, О. А. Нужна. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 270 с.
5. Наливайко А. Теорія стратегій підприємства. Сучасний стан та прспекти розвитку: [монографія] / А. Наливайко. — К.: КНЕУ, 2001. — 227 с.
6. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2010 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. — 182 с.
7. Школьний О. О. Організаційно-економічні механізми управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств: монографія / О. О. Школьний. — Умань: Уманський державний аграрний університет, 2007. — 308 с.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2014